

El rock valencià ja té la seua crònica històrica

L'any 2004 es commemorava el cinquantè aniversari del fenomen conegut com rock'n'roll. Aquest estil musical ha transcendit les barreres de la música per introduir-se en les nostres vides. La singularitat del rock valencià és l'eix central d'un llibre acabat de publicar i coordinat per Raül Serrador.

En l'àmbit del rock internacional i, en conseqüència, estatal, vivim uns temps de recapitulació històrica. Les raons són fàcilment detectables. La fita històrica del cinquantè aniversari del gènere que coneixem com a rock'n'roll ha esdevingut, al llarg del passat 2004, un dels temes més recurrents en la premsa generalista de tot tipus, tant en la televisió com en la ràdio o en la premsa escrita. Fa ja cosa d'uns cinquanta anys, en ple estiu del 1954, un xicot desconegut anomenat Elvis Presley va gravar als estudis Sun de Memphis un *single* que es deia *That's Alright*. La resta ja és història. Aquell només va ser el principi de tot, el punt de partida perquè un gènere bastard (fet a partir del *rythm'n'blues* i el *country*) que començava a tenir cert ressò sota el nom de rock'n'roll assentara les bases per a un dels fenòmens més cridaners de la cultura de masses del passat segle. Poc importa que, poc abans, ja les figures pioneres de Chuck Berry, Fats Domino o Bill Haley hagueren contribuït a posar el seu petit (o gran, segons es mire) gra de sorra per delimitar les claus del gènere. Elvis, per la seua condició de jove blanc, atractiu i de comportament impecable, era la figura icònica per a la popularització a escala global del rock, l'únic que compta per als mitjans de comunicació

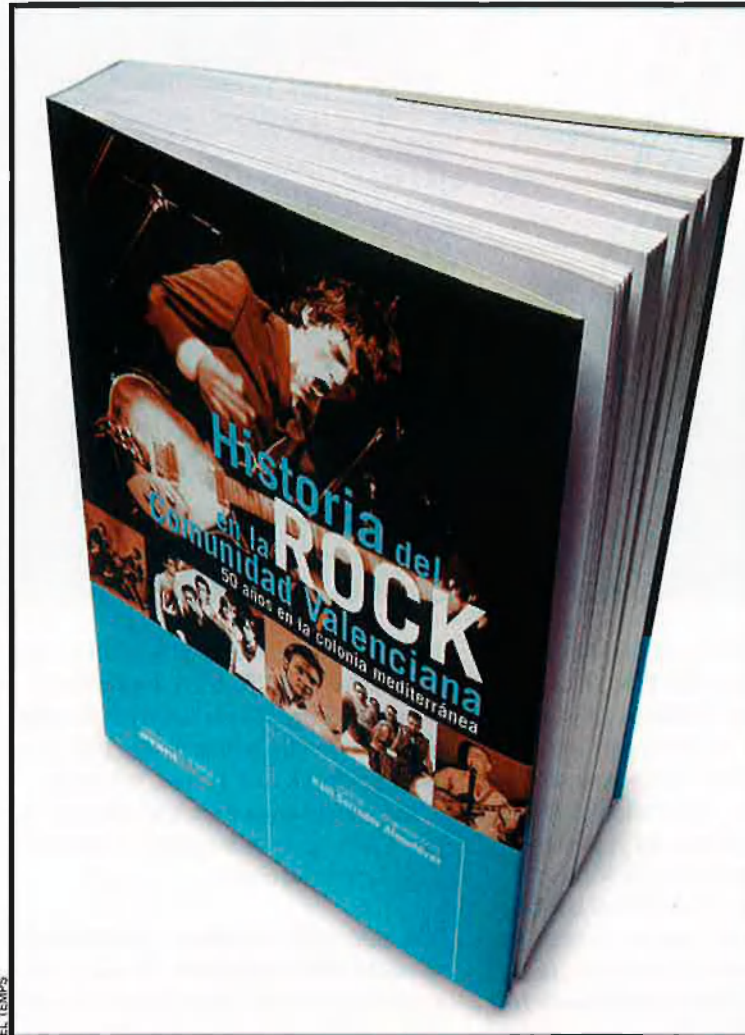
de masses i generalistes, els quals s'han afanyat a commemorar l'efemèride tal com toca.

El cas valencià. Afortunadament, el País Valencià no n'ha estat una excepció. Ben cert és que, de llibres que feien un acurat recompte del rock fet a València, ja n'hi havia almenys un parell. El volum *Yo, Mr. Rock en la Valencia subterránea. 1980-2000* (Lliso Ediciones, 2002), escrit pel mànager i promotor Manolo Rock (actualment establert a Madrid), ja feia, tot i que d'una manera una mica incompleta i esbojarrada, un repàs a gran part de la producció local de les últimes dues dècades. Molt més acadèmica i acurada va ser l'edició, el passat mes d'abril, de *Los hijos del rock. Los grupos hispanos. 1975-89* (Fundación Autor, 2004), un extens i molt documentat volum (segona part del corresponent als anys seixanta i primera meitat dels setanta, ja publicat fa un parell d'anys) en què el músic Salvador Domínguez glossava, en clau estatal, alguns dels fenòmens perifèrics més cabdals de les dècades dels setanta i vuitanta, com ara alguns dels produïts al Principat (les primeres edicions del Canet Rock, el rock laietà dels setanta o els grups de punk, rockabil·lies i mods de principi dels vuitanta) o al País Valencià (l'ano-

menat rock mediterrani de la fi dels setanta o els grups techno i punk valencians més emblemàtics dels vuitanta).

Tot i això, es pot ben dir que *Historia del rock en la comunidad valenciana. 50 años en la colonia mediterránea* és el primer llibre que s'ocupa d'una manera genèrica de la part estrictament valenciana del fenomen. Les raons en són fàcilment explicables per a Raül Serrador, cap de la secció valenciana del mensual musical *Mondosonoro* (editat a Barcelona) i editor i coordinador del projecte: "Hi havia una gran manca de bibliografia genèrica al voltant del rock fet aquí, i aprofitant el cinquanta aniversari del naixement del rock a àmbit internacional, vam pensar que era un bon moment per fer un repàs de l'impacte que aquesta música havia tingut al País Valencià. Tot i això, es pot dir que el treball de coordinació de textos dels col·laboradors s'ha perllongat durant el tres darrers anys." El resultat d'aquest treball és un ampli volum (de més de 500 pàgines) fet com a obra col·lectiva. Un llibre al qual més d'una vintena de col·laboradors han aportat, en la mesura de les seues possibilitats, les claus per entendre els diferents moviments musicals arrelats en el rock que s'han succeït al llarg de cinc decennis en aquesta vora del Mediterrani. Entre el noms, hi ha els dels cronistes Enrique Ginés, Vicente Fabuel, Juan Vitoria, Rafa Cervera, Jorge Albi o Vicent Xavier Contrí (per citar-ne només uns quants), músics com Juanjo Andaní, Antonio J. Albertos o Jesús Sáez, i fins i tot polítics com l'exministra Carme Alborch. És a dir, varietat i diversitat de punts de vista per a un llibre fragmentari, complet en les aportacions de dades i una mica més difús a l'hora de fer una valoració global del fenomen. Tot i això, una crònica fonamental per captar les claus localistes del fenomen cultural més gran (amb permís del cinema) del segle XX.

Els capdavanters i els eclèctics setanta. De fet, gran part de la feina dels capdavanters del rock valencià, a

El llibre editat per Raül Serrador tracta de fer un repàs històric als diversos grups i moviments que han ocupat l'escena musical del País Valencià en els darrers cinquanta anys.

la dècada dels seixanta, queda perfectament delimitada i resumida als primers capítols del llibre. En uns temps dominats per cantants de varietats, còmbles i cançó espanyola (Jorge Sepúlveda, Concha Piquer o, més tard, Lolita Garrido), l'aparició de grups com Los Pantalones Azules, Los Huracanes o Los Milos va significar tota una revifalla d'aire fresc per a l'època. Especial menció, d'entre tots ells, per a Emilio Baldoví, més conegut com Bruno Lomas. Considerat per Enrique Ginés (radiofonista pioner en la difusió del rock al País Valencià) com "el més gran rocker mai eixit de terres valencianes", Lomas va debutar en formacions com Los Milos i Los Rockeros, per encapçalar més tard per qualitat, ambició i grandària de mires la llarga llista de primerencs rockers valencians. De fet, ell va ser l'únic roc-

ker francament exportable durant la dècada dels seixanta, època de màxima esplendor durant la qual va assolir un gran èxit no sols en territori estatal sinó també a França. La seua vida es va veure truncada per un malaurat accident de trànsit l'estiu del 1990.

Molta més ebullició va experimentar encara l'escena valenciana dels anys setanta, ja plenament assentada, en concordança amb la resta d'Europa, en uns paràmetres estètics que tenien en el rock psíquedèlic i progressiu anglosaxó els seus miralls principals, i en gent com Julio Galcerá, Paranoia Dea o Eduardo Bort els seus representants més preeminents. Precisament la ciutat de València va acollir, el Nadal del 1973, una de les creacions musicals en directe més radicals i aventurades de tota la dècada: al Teatre Princesa es va representar la versió valenciana de

EL TEMPS / JORGE CENCILLO

l'òpera rock *Tommy*, originalment ideada pels britànics The Who (a càrrec de Galcerà, Tico Balanza i més músics locals), fet que va donar ales per a la representació, cinc mesos més tard i al Teatre Principal, del musical *L'Home de cotó-en-pèl*, d'autoria ja plenament valenciana (amb textos de Vicent Andrés Estellés, Paco Traver i Ricard Bellveser). Cal dir que no va tenir traducció discogràfica immediata, encara que va animar l'edició del directe *Holocaust*, ja al 1978. Tampoc no podem deixar d'esmentar l'edició de *Montgò... o els cavallers de la cuixa rodona*, dels manisers Cuixa, un treball notable i circumstancial, però que estava més a prop del rock més o menys convencional d'arrels mediterrànies que de tota la legió de grups de folk valencians i reivindicatius de l'època (Carraxet, Lluís el Sifoner o Josep Lluís Valldecabres).

I parlant de rock mediterrani, parada obligada hem de fer en la santíssima trinitat de la fi dels setanta: la triada formada per Julio Bustamante, Remigi Palmero i Pep Laguarda i els seus Tapineria. Tots tres van completar debuts espectaculars. El primer, amb *Cambrers* (editat tardanament al 1981 i recentment reeditat en CD); el segon, amb *Humitat relativa* (del 1979), i el tercer, amb l'històric *Brossa d'ahir* (també reeditat fa setmanes en format digital), gravat al estudi de David

Allen (de Gong) tenia al municipi mallorquí de Deià. Tots tres representen un gairebé irreplicable moment de creativitat suprema, potser el que més a prop ha tingut mai el rock valencià d'una versió autòctona amb denominació d'origen, amb les seues claus pròpies i intransferibles.

Els daurats vuitanta i la diversificació dels noranta. Els anys vuitanta ja presentaven una decoració molt diferent. Eren els temps de la "*movida madrilenya*", i les corresponents mogudes perifèriques, que, a poc a poc, anaven fent-se una mica de ressò a la capital de l'estat, el lloc on calia estar per poder tenir les necessàries influències mediàtiques i discogràfiques. Així s'entenia a Galícia, a Barcelona i al País Basc, i així ho van entendre els Glamour, insigne formació valenciana de breu trajectòria, que almenys va gaudir d'un parell de *singles* d'impacte a escala estatal i que van consolidar algunes de les bases sonores que marquen, posteriorment, la dècada pel que fa al rock del cap i casal. Des d'ales-

hores, València quedà marcada (de manera inexacta, uniformadora i simplificada) com a bressol de grups de superficial i inofensiu techno pop, com Video o Betty Troupe (a més de la seua ben guanyada fama de ciutat amb innombrables atractius nocturns i la seua gran oferta de concerts internacionals), tot i que també hi havia espai per al punk (La Resistencia, Interterror o els primers Seguridad Social), el rockabilly (Rock'n'Bordes) o el pop de guitarres (Banderas de Mayo o els castellonencs Los Auténticos). Una de les més brillants, comercials i fructíferes bandes de la dècada foren els Comité Cisne, formats arran de les cendres d'altres grups locals com els alacantins Garage o els valencians –ja esmentats– Glamour. La posterior escissió de Comité Cisne va permetre la formació, del vocalista Carlos Goni, d'un dels més grans fenòmens de vendes del rock valencià, Revólver, precisament el més exportable dels grups valencians des de la fi dels vuitanta, juntament amb Presuntos Implicados i Revolver.

La triada formada per Julio Bustamante, Pep Laguarda i Remigi Palmero va crear el rock mediterrani

A l'esquerra, el grup valencià La Habitación Roja. El grup in fraganti, format -d'esquerra a dreta-, per Julio Bustamante, Remigí Palmero i Tico Balanza. A la dreta, Obrint Pas, referent d'el renalxament del rock en català.

La dècada dels noranta va veure l'aparició d'un munt de grups, la diversificació d'estils i la progressiva desaparició dels concursos de rock per a grups novells que l'administració organitzava des de ben entrada la dècada dels vuitanta (les famoses "mogudes de la Dipu", l'esperit de les quals va heretar el Circuit Rock). Per contrapartida, ha vist la consolidació de grans festivals en espais oberts (el FIB, el FRA), tot i que aquesta no haja servit per promocionar de portes enfora la producció autòctona. Potser només els elianencs La Habitación Roja despunten una mica fora de les nostres fronteres d'entre l'amplíssim ventall de grups formats als anys noranta (Polar, La Muneca de Sal, Las Máquinas, Brilliant Sharks, Una Sonrisa Terrible, Doctor Divago i un llarg etcètera).

En la nostra llengua. Contràriament al que es pensa, la realitat del rock fet en català a València no té gaire novetat. De fet, Els 4 Z de Lluís Miquel Campos -propietari dels estu-

dis Tabalet, a Alboraya, i creador d'altres aventures musicals als vuitanta, com els Patxinguers Z- ja l'empraven a mitjan anys seixanta amb absoluta normalitat, molt abans que els reaccionaris de sempre començaren a atiar el foc de l'anticatalanisme i el demencial secessionisme lingüístic, tan revifat ara mateix pel Consell i que hem de patir dia rere dia. Al vent favorable de l'èxit de Raimon, Ovidi Montllor i tota l'escena de la Nova Cançó dels setanta, no van faltar exemples -concrets, això sí- de grups i bandes que utilitzaven la seua llengua vernacle per expressar-se. Tot i això, no va ser fins a començament dels noranta que la classe política autonòmica i certs mitjans de comunicació s'adonaren del potencial real del rock fet en català. Així, l'impredictible i aclaparador èxit dels concerts del palau Sant Jordi (amb Sopa de Cabra, Sangtraït, Sau o Els Pets) va propiciar la corresponent versió valenciana. Al 1992 es va començar a celebrar el Tirant de Rock a la plaça de Bous de València, amb el suport d'Acció Cultural -i el menys-

preu institucional, a diferència del que passava a Catalunya-, amb els mateixos Els Pets o Sangtraït i les aportacions locals de 4.000 Som Prou o Kartutx. Des d'aleshores, s'han incorporat a l'esdeveniment molts grups més, ara ja establerts en la data del 25 d'abril, d'entre els quals destaquen el Munlogs i, sobretot, Obrint Pas.

Munlogs representen la facció més britànica del rock fet en català a València, tot i que la seua sort comercial no ha gaudit de moments especialment constatables des que, al 1997, van captar l'atenció dels mitjans pel seu afer amb el concurs organitzat per l'IVAJ (Institut Valencià de la Joventut), llavors en mans d'Unió Valenciana. Molt més eclèctica, variada i afortunada ha estat la trajectòria recent d'Obrint Pas, grup que integra diversos elements del folk tradicional valencià dins del seu llenguatge rock, i que ho fa amb un poc usual consens crític i de públic. Banda amb una clara ideologia esquerrana i nacionalista (tot i que, a diferència de molts altres, no la utilitza per maquillar mancances artístiques), els Obrint Pas ja han començat a assolir grans èxits de públic en les seues gires internacionals, fent de la seua proposta una de les més cridaneres i atractives dins del panorama de la música de fusió europea.

L'any 1992 es va començar a celebrar el Tirant de Rock, amb el suport d'ACPV i el menyspreu institucional

Carlos Pérez de Ziriza